

128

OBWIESZCZENIE MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI

z dnia 5 marca 1960 r.

o wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach o dział spadku obejmującego nieruchomości rolną.

Na podstawie art. 24 § 1 prawa o ustroju sądów powszechnych ogłasza się uchwałę całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 1960 r. ustalającą wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie stosowania art. 60 prawa spadkowego, art. 95 prawa rzeczowego

i art. 152 i 162 postępowania spadkowego w sprawach o dział spadku obejmującego nieruchomości rolną. Treść uchwały podana jest w załączniku do niniejszego obwieszczenia.

Minister Sprawiedliwości: w z. K. Zawadzki

Załącznik do obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 marca 1960 r. (poz. 128).

WYTYCZNE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI I PRAKTYKI SĄDOWEJ W ZAKRESIE STOSOWANIA ART. 60 PRAWA SPADKOWEGO, ART. 95 PRAWA RZECZOWEGO ORAZ ART. 152 I 162 POSTĘPOWANIA SPADKOWEGO W SPRAWACH O DZIAŁ SPADKU OBEJMUJĄCEGO NIERUCHOMOŚĆ ROLNĄ

Sąd Najwyższy w składzie następującym:

Przewodniczący: Prezes Sądu Najwyższego Z. Resich,

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego J. Wasilkowski,

Sędziowie: Witold Święcicki, Bronisław Dobrzański, Kazimierz Kwapiszewski, Zbigniew Wiszniewski, Jan Kamiński, Stanisław Gross, Henryk Dąbrowski, Stanisław Białek, Franciszek Błahuta, Tadeusz Byliński, Jerzy Ignatowicz, Albert Meszorer, Józef Majorowicz, Zygmunt Warman, Stefan Breyer, Janusz Pietrzykowski, Czesław Tabęcki, Feliks Szczepański, Eligiusz Brzeziński, Henryk Jaślan, Jerzy Knap, Julian Tyszka, Jan Krajewski,

przy udziale protokolanta, członka Biura Orzecznictwa, Telestora Nowaka, w obecności Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, Jana Pawlaka, i zastępcy Generalnego Prokuratora Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Mariana Mazura, po wysłuchaniu wniosków Ministra Sprawiedliwości i Generalnego Prokuratora rozpoznał wniosek Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego z dnia 29 sierpnia 1959 r. nr C. Prez. 3476/59 i mając na względzie uchwałę III Zjazdu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej o wytycznych polityki partii na wsi oraz uchwałę Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i Naczelnego Komitetu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w sprawie węzłowych zadań rolnictwa w latach 1959—1965, powziętą w czerwcu 1959 r. na II Plenum Komitetu Centralnego Polskiej Zjedno-

czonej Partii Robotniczej oraz na Plenum Naczelnego Komitetu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, ustalił na podstawie przepisu art. 24 prawa o ustroju sądów powszechnych, w składzie całej Izby Cywilnej, następujące wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie stosowania przepisów art. 60 prawa spadkowego, art. 95 prawa rzeczowego i art. 152 i 162 postępowania spadkowego w sprawach o dział spadku obejmującego nieruchomości rolną:

I.

1. Interes Państwa Ludowego, polegający na zwiększeniu produkcji rolnej w celu zapewnienia rosnącej ludności kraju należytego zaopatrzenia w artykuły żywnościowe oraz w celu zapewnienia przemysłowi socjalistycznemu potrzebnych surowców rolniczych, wymaga w obecnym okresie rozwoju naszej gospodarki przeciwdziałania nadmiernemu rozdrobnieniu istniejących gospodarstw rolnych. Konieczne jest zachowanie możliwie największej ilości gospodarstw, które absorbują całkowicie pracę rodziny chłopskiej i w zasadzie zapewniają jej odpowiednie środki utrzymania oraz które umożliwiają stały postęp techniczny w rolnictwie.

2. Jakie gospodarstwa rolne należy uważać za odpowiadające określonym wyżej kryteriom, zależy to od jakości gleby, od położenia geograficznego, od kierunku produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz od sposobu uprawy i hodowli.

3. Stanowiąc w art. 147, 152 § 3 i 162 § 1 postępowania spadkowego, że dokonanie sprzecznego z interesem społeczno-gospodarczym podziału nieruchomości ziemskiej jest niedopuszczalne oraz że w określonych sytuacjach podział może się okazać niepożądany, ustawodawca odwołuje się do kryteriów pozaprawnych — ekonomicznych i nakazuje sądom te kryteria uwzględniać. Opinię, jaki jest interes społeczno-gospodarczy dotyczący struktury gospodarstw rolnych w skali całego kraju, mogą ustalić ekonomiści, a więc przede wszystkim znawcy stosunków rolnych, zgrupowani w resorcie rolnictwa dysponującym szeregiem instytucji naukowych, które badają ekonomiczną problematykę rolnictwa. Biorąc pod uwagę nadesłaną Sądowi Najwyższemu opinię Ministerstwa Rolnictwa opartą na materiałach Instytutu Ekonomiki Rolnej i uwzględniającą wytworzoną w drodze procesu historycznego strukturę naszego rolnictwa na poszczególnych obszarach kraju, za dolną granicę gospodarstw rolnych odpowiadającą wyżej określonym wymaganiom przyjąć można 3 ha na południu Polski (województwa: katowickie, krakowskie i rzeszowskie, południowa część województwa kieleckiego oraz południowa część województwa lubelskiego), 5 ha w środkowej części Polski (województwa warszawskie i łódzkie oraz północna część województwa kieleckiego i północna część województwa lubelskiego) oraz w województwach opolskim i białostockim, 7—8 ha zaś w pozostałych województwach. Powyższą dolną granicę trzeba uważać za przeciętną, tj. odpowiadającą średniemu poziomowi kultury rolnej na poszczególnych obszarach kraju. Należy jednak podkreślić, że nawet w granicach jednego województwa mogą być obszary, w których struktura gospodarstw rolnych kształtuje się odmiennie niż w innych miejscowościach (np. w województwie krakowskim inna jest struktura gospodarstw w powiecie miechowskim niż w wielu innych powiatach). Dlatego też minimum powierzchni w zastosowaniu do konkretnych gospodarstw nie może być traktowane w sposób sztywny. Jeżeli ustalony poziom kultury rolnej danego gospodarstwa odbiega w sposób istotny od przeciętnego, minimum to powinno ulec odpowiedniemu podwyższeniu lub obniżeniu.

Zmniejszenie dopuszczalnego minimum będzie usprawiedliwione tam, gdzie warunki lokalne pozwalają na prowadzenie gospodarki specjalnej (np. uprawę niektórych roślin przemysłowych lub nasiennych) albo szczególnie dochodowej produkcji na zaspokojenie potrzeb konsumpcyjnych pobliskich ośrodków. Natomiast w warunkach gospodarki szczególnie zacofanej dolna granica gospodarstwa może wymagać podwyższenia.

4. Gdy spadkobierca lub jego małżonek posiada już działkę gruntu, można wydzielić z gospodarstwa spadkodawcy obszar mniejszy aniżeli określone wyżej minimum obszaru, jeżeli grunt otrzymany ze spadku łącznie z już posiadanym gruntem wystarcza do utworzenia odpowiedniego gospodarstwa rolnego.

5. W racjonalnych granicach można również odstąpić od podanych wyżej norm obszarowych, jeżeli jest to uzasadnione ze względu na wyjątkowe okoliczności dotyczące osobistych lub gospodarczych stosunków niektórych spadkobierców (np. gdy spadkodawca pozostawił małżonka, który gospodarował z nim wspólnie, a nie ma innych środków do życia; gdy użytkowanie gruntu jest wynikiem wieloletniego posiadania).

6. Przy podziale nieruchomości rolnej należy zwracać uwagę na prawidłowość konfiguracji gruntów wchodzących w skład tego samego gospodarstwa.

II.

1. Dla umożliwienia oceny, jakie gospodarstwo należy w konkretnym wypadku uznać za odpowiadające interesowi

społeczno-gospodarczemu (art. 95 prawa rzeczowego, art. 152 i 162 postępowania spadkowego), sąd powinien zasięgnąć opinii biegłych. Obowiązek ten wynika z art. 152 § 2 postępowania spadkowego, według którego zasięgnięcie opinii biegłego jest konieczne, ilekroć ma być dokonany podział w naturze nieruchomości ziemskiej.

2. W związku z tym Sąd Najwyższy uważa za stosowne przestrzec sądy przed błędną praktyką powoływania na biegłych w sprawach działowych osób, które nie dają gwarancji, iż ich wiadomości specjalne są wystarczające. W szczególności wypada wyjaśnić, że biegłym, który ma ocenić, czy gospodarstwo rolne odpowiada wyżej określonym wymaganiom, nie może być — jeżeli nie dysponuje kwalifikacjami szczególnymi — rolnik, zajmujący się jedynie prowadzeniem gospodarstwa. Wprawdzie rolnik taki posiada z reguły dobre wiadomości, gdy chodzi o technikę prowadzenia gospodarstwa rolnego, to jednak nie zawsze dysponuje takimi kwalifikacjami, które by mu pozwoliły na szersze spojrzenie z punktu widzenia potrzeb i wymagań gospodarki rolnej w skali ogólnokrajowej czy w skali danego okręgu gospodarczego. Dlatego też na biegłych, o których mowa, należy powoływać osoby, które mają odpowiednie wykształcenie zawodowe i dostateczne doświadczenie praktyczne, w miarę możliwości, spośród osób zatrudnionych w odpowiednich instytucjach naukowo-badawczych lub w organach administracji rolnej.

3. Baczyć także należy, aby opinia biegłych była należycie uzasadniona (art. 298 § 1 k.p.c.), gdyż podlega ona — tak jak każdy dowód — ocenie sądu.

III.

Przy wyborze spadkobierców otrzymujących ze spadku grunty rolne należy mieć na względzie kwalifikacje oraz osobiste stosunki tych spadkobierców. Należy dążyć do tego, ażeby gospodarstwo przypadło spadkobiercom, co do których istnieje pewność, że będą w stanie zapewnić należyłą produktywność gospodarstwa, a więc przede wszystkim tym, którzy gospodarują w sposób prawidłowy w gospodarstwie indywidualnym lub którzy są członkami rolniczych spółdzielni produkcyjnych.

IV.

Jeżeli spadkobierca nie domaga się wydzielenia ze spadku gospodarstwa rolnego albo jeżeli wydzielenie takiego gospodarstwa jest niedopuszczalne, można w przypadku, gdy jest związany z daną miejscowością (np. rzemieślnik, pracownik gromadzkiej rady narodowej, agronom, nauczyciel) lub gdy jest zatrudniony w pobliskim zakładzie pracy, wydzielić mu wiejską działkę budowlaną, chociażby nie zamierzał rozpocząć niezwłocznie budowy domu jednorodzinnej. Jednakże wydzielenie działki budowlanej nie byłoby dopuszczalne, gdyby na skutek wydzielenia obszar gospodarstwa spadkowego miał się kształtować poniżej dolnej granicy określonej w ust. I lub jeżeliby na skutek wydzielenia działek budowlanych miało powstać mniej gospodarstw odpowiadających wymaganiom ust. I. Rozmiary działki budowlanej określi sąd na podstawie opinii biegłych, mając na względzie warunki lokalne oraz możliwości wynikające z rozmiarów gospodarstwa należącego do spadku. Wiejska działka budowlana nie powinna przekraczać 5000 metrów kwadratowych (art. 2 ustawy z dnia 13 lipca 1957 r. o obrocie nieruchomościami rolnymi — Dz. U. Nr 39, poz. 172).

V.

Szacując spadek obejmujący gospodarstwo rolne w celu ustalenia sched spadkowych w naturze lub w pieniądzu, nie należy brać pod uwagę spekulacyjnej wartości gruntu, jak również możliwej wyższej wartości w razie przeznaczenia gruntu na działki budowlane.